

De Standaard – 29-06-1995

De Kracht Van Woorden

Beklemmende verhalen van Gijs IJlander

VIS VOOR IEDEREEN. Zo eenvoudig klinkt de titel van de ongemeen schitterende kollektie verhalen van de Nederlandse schrijver Gijs IJlander.

Op vrij korte tijd publiceerde IJlander, na zijn opgemerkte debuut *De kapper* (1988) nog drie romans: *Een fabelachtig uitzicht* (1990), *Zwartwild* (1992), vermeld op de longlist voor de AKO-prijs 1993. en het tweevoudig bekroonde *DeLichtval* (1993).

De nieuwe verzameling verhalen bevestigt IJlanders rijzende faam al verteller ten volle. De tien verhalen, waaronder een Ten geleide, zijn op een uitzondering na alle eerder verschenen in tijdschriften of kranten. Al die verhalen schommelen ergens tussen het vanzelfsprekende en het ongewoon-beklemmende. Enkele verhalen van het laatste soort zijn ronduit prachtig.

In zekere zin valt de bundel in twee delen uiteen. Er zijn de verhalen waarin IJlander de werkelijkheid, met haar tegenstellingen, haar tragiek en haar tragikomische kanten, voor vanzelfsprekend lijkt te nemen. Dat deed hij al in zijn romans. Neem de autofreak die invalide wordt, of de boer in het zeer korte verhaal *Kijk eens hoe zij glanzen*. Die boer komt er niet toe twee hanen te slachten, en laat een ander de klus opknappen. Een tienjarig meisje kan hij vrij gemakkelijk geruststellen. Voor haar is dat slachten blijkbaar vanzelfsprekend, maar daarna wil ze wel vegetariër worden. Met een dergelijke argeloze, terloopse en haast onopvallende blik kijkt IJlander om zich heen

In het verhaal *Geld* gaat het dan weer over een gezinnetje dat met de bus op bezoek gaat bij opa die jarig is. De hele familie is aanwezig op de boerderij. Het dochtertje vindt op zolder een koffer vol geld. Oorlogsgeld, zo blijkt, dat meteen verbrand wordt. Niemand spreekt er verder over en de dag eindigt in een vrij grimmige sfeer.

Zo vanzelfsprekend als IJlander in deze verhalen de werkelijkheid benadert, zo bevreedend doen enkele andere verhalen dan weer aan, zoals *Some sunny day*, een van de langere en tevens sterkere bijdragen in de bundel. Een kinderloos Nederlands echtpaar, Thomas en Vera, krijgt tijdens een reis in Duitsland een oude Porsche van een man wiens „Schwanz" tijdens de oorlog - in Nederland nota bene - werd afgesneden.

Op bevrijdingsdag 1990, na maanden revisie- en opknapwerk, nemen ze met de inmiddels gerestaureerde oldtimer deel aan een tweedaagse autorally, die plaatsheeft juist over de grens in Duitsland.

Ze verdwalen en belanden bij een vervallen boerderij. Daar zien ze in de schuur een nog oudere Porsche staan - allicht een prototype - en Thomas wil de rally onderbreken om die wagen meteen naar huis te laten slepen.

Eerst brengt hij zijn vrouw naar het hotel waar de rally-deelnemers hebben afgesproken. Ze heeft er een ronduit akelige droom, die bewaarheid wordt: Thomas krijgt een ongeval en wordt voor tachtig procent invalide - een parallel met de Duitse oorlogsinvalide.

Gelders landschap vertelt dan weer over een eenzame schrijver die van een bejaard koppel een oud poorthuis mag betrekken. In een ommuurde hof in het bos ontdekt

hij een naakte vrouw die zijn roman zit te lezen, maar hij wordt door haar tuinman verjaagd.

„Oververhitte fantasie?“, vraagt de schrijver zich af. Later ziet hij de man terug. Die houdt de vrouw opgesloten in het huis van het bejaarde koppel. Op een nacht kan ze toch bij hem komen. „Ik heb steeds gewacht, zei ze. Waarom kwam je niet? Ik wist niet zeker of je wel bestond,“ luidt zijn antwoord. 's Morgens is de vrouw verdwenen. Hebben ze de nacht wel samen doorgebracht? In de bundel zitten enkele weerkerende parallellen ingebouwd. Zo komen de personages er niet toe te werken. Het openingsverhaaltje, Ten *geleide*, handelt over een man die een ritje wil maken met paard en kar. Pas als het paard bedwongen is – en daarvoor moet hij eerst van de bok vallen –, kan hij schrijven, lijkt het. Moet de auteur zijn fantasie eerst intomen voor hij ertoe komt te schrijven?

Een koppel dat door de vele ruzies niet van zijn werkvakantie kan profiteren, een boer die zijn hanen niet kan slachten, een oldtimerfreak die werkloos is en later nog invalide wordt, geen van allen komt ertoe iets te doen. Voorts is de natuur prominent aanwezig, vaak de ongerepte natuur, naast ruines en vervallen boerderijen.

Doorheen die parallellen beweegt IJlander zich op het randgebied van het vanzelfsprekende en het bevreemdende. In *Het veerhuis* gaat een armzalig man een verhouding aan met een vrouw. De man ruilt kippen en oud brood voor oude tijdschriften, die hij archiveert en leest omdat hij „de wereld volledig (wil) kennen“. In zijn vervallen veerhuis slaapt hij op een matras van kranten, een „papieren graf“. Suggestief natuurlijk: later steekt de vader van de vrouw het veerhuis in de fik.

IJlander toont zich in zijn verhalen een echte verteller met oog voor details. Hij introduceert zijn onderwerpen meteen. Zijn verhalen hebben een direct begin, zijn sober maar indringend geschreven, met een vlotte toon en levendige dialogen. Bovendien zijn de vertellingen aantrekkelijk gekonstrueerd. Vooral de verbeeldingskracht van de auteur, zijn gevoel voor spanning, en zijn suggestieve stijl doen je de bundel meteen helemaal uitlezen.

Het knapste en meest typerende verhaal in de bundel is ongetwijfeld *Dan pas nu*. Een jong koppel verblijft in een hotelletje in de Ardennen en wil er duidelijk wat „achterstand“ inhalen. Aan de ontbijttafel, die uitziet op het oude, ongerepte marktplein met zijn rustieke straatjes en zijn mooie fontein fantazeren ze erop los. Hij ziet bij de waterbron een oude voerman met een houten kar en op de achtergrond jagers te paard. Zij ziet een oud vrouwtje, gekleed in een jurk van jutezakken, met een takkenbos op de rug. „Je moet uitkijken met die spelletjes,“ antwoordt de man. „Zodra je het zegt is het werkelijkheid, of is het in werkelijkheid geweest“. Even daarvoor had de auteur al laten vallen: „Eerst kwam de werkelijkheid, wat gedacht werd vlijde zich daaroverheen als een verhullend kleed.“ Niet toevallig wordt het verhaal doorspekt met allusies op reclameslogans, die de relatie werkelijkheid-fantasie nog aksentueren.

Tijdens een wandeling ontdekt het paar een oude boerderij. Als ze er binnendringen om alweer te vrijen zien ze plots de man en de vrouw die ze zich eerder op de dag aan de ontbijttafel hadden verbeeld. Het oude paar bedrijft de liefde, dat meent het jonge stel in de spiegel te zien...

IJlander toont zich een meester in het oproepen van een spannende en raadselachtige sfeer. De beklemmende sfeer wordt geschapen door de ongewone

settings, en vooral door de fantazie, de dromen en de obsessies van de personages.

Die personages hebben geen duidelijke identiteit, en worden bovendien gekonfronteerd met een „werkelijkheid" die hun zekerheden overhoop haalt. Een verontrustende en soms angstaanjagende werkelijkheid, die zoals in *Dan pas nu* kan leiden tot identiteitswisselingen, maar waarin het thriller-element minder prominent aanwezig is dan in IJlanders romans.

FILIP DE VOS